

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

Анна Кіріллова,
викладач кафедри спеціальної освіти
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна
Навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
E-mail: annaoleksandrivna22@gmail.com

Деякі люди через різні обставини не можуть оволодіти засобами вербального спілкування. Тяжкі порушення рухових і мовленнєвих функцій, знижений рівень інтелектуальної функції або розлади аутистичного спектра можуть значно ускладнювати або повністю виключати можливість використання ними вербального спілкування. Відсутність мовлення створює додаткові труднощі в соціальній адаптації та встановленні міжособистісних контактів [1, с. 74]. У таких випадках важливу роль відіграє альтернативна та додаткова комунікація (далі – АДК), яка сприяє подоланню бар'єрів у спілкуванні. Вона включає різні невербальні засоби взаємодії, зокрема жести, міміку, зображення, спеціальні комунікативні дошки, електронні пристрої тощо. Використання АДК на логопедичних заняттях дозволяє компенсувати мовленнєві обмеження, сприяє розвитку комунікативних навичок і покращенню соціальної адаптації.

Альтернативна комунікація застосовується для підтримки осіб, які через вроджені або набуті порушення мають значно обмежене чи повністю відсутнє мовлення. А ось допоміжна комунікація використовується при недостатньо розвиненому усному мовленні, забезпечуючи додаткову підтримку та підкріплення мовленнєвих навичок [2, с. 9]. Відповідно, альтернативна та додаткова комунікація можуть застосовуватися і на постійній основі, і як тимчасова підтримка та допомога на заняттях та вдома [3, с. 266].

Під час використання АДК рекомендовано дотримуватись певних принципів роботи:

- принцип «від конкретного до абстрактного» передбачає спочатку використання фотографій реальних об'єктів, потім їх площинних зображень і, за необхідності, подальше застосування символів, піктограм чи схем. Вибір засобів комунікації здійснюється відповідно до реального рівня розвитку особи, а не її біологічного віку;

- принцип різноманітності символів: поєднання різних комунікативних систем. Чим більше додаткових засобів буде використано, тим краще сприятиме це розумінню й розвитку вербального мовлення;

- принцип підтримки мотивації орієнтований на збереження інтересу до комунікації. Це досягається через визначення особистих інтересів кожної окремої особи і рівня залученості в процес спілкування;

- принцип функціонального використання комунікації передбачає адаптацію АДК відповідно до можливостей особи і забезпечує перенесення отриманого досвіду в повсякденне життя [2, с. 10–11].

Крім того необхідно при роботі з засобами АДК враховувати й принципи природності, гри, підтримки та систематичності й послідовності [4, с. 29].

Дещо варто зупинитись на останньому принципі. Чітке дотримання етапів навчання сприяє кращому засвоєнню матеріалу, формуванню мовленнєвих навичок і розвитку комунікативних умінь. Регулярне використання жестів, символів, піктограм чи спеціальних пристроїв у стабільному порядку допомагає поступово переходити від простих до більш складних комунікативних структур. Систематичність у роботі забезпечує передбачуваність і впевненість людини в спілкуванні, що сприяє її активнішій соціалізації та інтеграції в суспільство.

Засоби АДК можуть бути:

- низькотехнологічними: включають такі засоби, як картки, комунікаційні дошки або книги із зображеннями/фотографіями, що

представляють завдання, дії або предмети. Прикладом таких систем є комунікаційна система обміну зображеннями (PECS) і візуальний розклад.

– високотехнологічними: пристрої, що генерують мовлення, а також різноманітні додатки, які сприяють розвитку комунікативних навичок у дітей [5].

Застосунки для смартфонів, які є у вільному доступі та можуть активно використовуватись на логопедичних заняттях та вдома:

– Look to Speak: додаток дозволяє за допомогою рухів очей обирати готові фрази для комунікації та забезпечує голосове їх відтворення [6];

– Digital Inclusion: додаток дозволяє складати вислови з різних наборів слів (наприклад, займенники, побутові слова, транспорт тощо) використовуючи зображення з написами та озвучує складені вислови [7];

– Я кажу: застосунок дозволяє друкувати будь-які необхідні фрази та озвучує їх, також зберігає історію діалогів [8].

Не менш важливим ресурсом для роботи в рамках логопедичних занять є сайт соціального підприємства ДивоГра на якому представлені піктограми для роботи в різних життєвих ситуаціях [9].

Аналіз наукової та науково-методичної літератури дозволяє виділити два підходи щодо використання особами засобів АДК на заняттях.

Перший підхід орієнтований на осіб, які мають зниження інтелектуальної функції помірного та тяжкою ступеня вираженості. Він спрямований на формування вміння повідомляти про свої базові потреби, емоції та бажання, а також на розвиток розуміння зверненого мовлення та здатності адекватно на нього реагувати.

Другий підхід застосовується для осіб із збереженим інтелектом. У цьому випадку корекційний процес передбачає складніші завдання: навчання побудови фраз із дотриманням граматичних правил, а також розвиток навичок піктографічного письма та читання [1, с. 76–77].

Отже, використання АДК на логопедичних заняттях є важливим напрямом корекційної роботи, що сприяє подоланню мовленнєвих

обмежень та розвитку комунікативних навичок. Систематичне впровадження АДК відповідно до індивідуальних можливостей осіб дозволяє покращити їх соціальну адаптацію та якість життя.

Список використаних джерел:

1. Єжова Т. Є. Альтернативна комунікація як засіб соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2011. № 8. С. 73–80.
2. Бабич Н. М. Допоміжна комунікація як один із засобів формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями зору та інтелекту. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 4. С. 6–14.
3. Боряк О., Косенко Ю. Альтернативна комунікація як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей із комплексними порушеннями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 1. С. 264–270.
4. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
5. Cardon T. Technology and treatment of children with autism spectrum disorder (1st edn). New York : Springer. 2016. P. 87–96.
6. Застосунок Look to Speak. URL: <https://salo.li/3CD23C0>.
7. Застосунок Digital Inclusion. URL: <https://salo.li/bd79907>.
8. Застосунок Я кажу. URL: <https://salo.li/cA79d8E>.
9. Сайт соціального підприємства «ДивоГра». URL: <https://www.dyvogra.com/biblioteka/>